

вірити їм на слово. Залишається все менше та менше способів перевірити самостійно глибокий смисл того чи іншого грецького, латинського чи індоєвропейського слова. Зрештою для нашої цивілізації, для нас самих йдеться не стільки про те, щоби віднайти своє коріння, а швидше про те, щоби дати кожному можливість “викорінитися”, отримати мовну свободу – і зробити це можна через класичні мови. Річ непроста, але свобода дається непросто.

1. Bruno Masala “Etudier les langues anciennes” *Revue culturelle et scientifique de l’Université de Metz*, 1993, n.1, p.14-18. 2. Миньяр-Белоручев Р.К., *Методика обучения французскому языку*, М., 1990, с.46-48. 3. Сабанеева М.К., Щерба Г.М., *Историческая грамматика французского языка*, Л., 1990, с.84-89.

Т.Й. Лещук

Національний університет “Львівська політехніка”

ЗДОБУТКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ДЕЯКИХ РОЗДІЛІВ ЛІНГВІСТИКИ З ПОГЛЯДУ ЛІНГВОФУТУРОЛОГІЇ

©Лещук Т.Й., 2001

Досліджено питання наукового прогнозування розвитку таких підрозділів лінгвістики, як етнолінгвістика, психолінгвістика, комп’ютерна лінгвістика, лінгвістика тексту, термінологія, лексикографія, лінгвістична інтелектуалізація, філософія мови.

Враховуючи впливи суспільних, історичних і духовних процесів на удосконалення підходів до трактування мовних питань, а також значення мови в її багатогранному практичному застосуванні, автор розкриває на цій основі певні закономірності розвитку лінгвістики, теоретично накреслює її тенденції.

Дане дослідження, що відкриває нову сторінку лінгвістики – лінгвофутурології, буде корисним для складання перспективних проєктів наукових мовно-дослідницьких напрямків, прогнозування мовних процесів, а також для можливостей вибору молодими науковцями дослідницької перспективної теми.

In the article such questions of research forecast as the development of a whole range of subdivisions of linguistics are researched. It includes ethnolinguistics, psycholinguistics, computing linguistics, linguistics of the text, terminology, lexicography, linguistical intellectuality, philosophy of language, etc.

Including social, historic and national processes and the meanings of the language in its subsequent, versatile and practical usage, the author tries to develop certain appropriateness of linguistics development and its futuristic tendency.

This investigation opens a new page in lingua futuristic science and it is used for making up of some new prospects in research directions, and prediction of linguistical processes.

Besides it may be used by young researchers for a choice of research topics.

Центральним питанням в поставленій темі є спроба визначення стратегії розвитку деяких розділів лінгвістики на найближчий і дальший періоди, що впливає з об’єктивних закономірностей суспільного розвитку та ґрунтується на духовних цінностях. Отже, лінгвістичні процеси розглядаємо залежно не так від матеріального (економічного) фактора,

а скоріше від духовного, передусім від подальшого інтелектуального розвитку людини, від розвитку інтелекту тих, хто буде представляти цю сферу на науково-дослідному рівні.

Поставлена тут проблема майже не досліджувалася на практиці. Вона є свого роду *terra incognita* в лінгвістиці, тому нам доводилося йти переважно власними шляхами.

У даній статті подаємо результати синтезу досліджень, що були проведені нами на основі аналізу деяких розділів лінгвістики, щоби показати наш погляд на мовні процеси, передбачувані у майбутньому. Для цього ми насамперед проаналізували досягнення минулого та врахували сучасний стан, включаючи умови, в яких відбуваються нові якісні і кількісні збагачення та удосконалення. Саме вивчення тогочасних досягнень дає змогу передбачувати стратегію майбутнього лінгвістики.

Що було характерним для розвитку лінгвістики минулої епохи, яку маємо розглядати невідривно від усього пізнання явищ, подій та змін навколишньої дійсності, від поступу життя, науки, суспільних ідей?

Це питання дуже широке. Тому зосередимо увагу на одному важливому його аспекті, що проливає світло на суть поставленої проблеми. Народи, яких не торкнулася війна і які мали можливості вільного демократичного розвитку, завдяки таким сприятливим обставинам змогли піднятися швидше, ніж інші, на новий етап розвитку, створили, опрацювали і дали світові через свої лінгвістичні центри менш-більш завершені національномовні лінгвістичні системи. Ці відносно завершені системи, що ґрунтувалися на тогочасних досягненнях національної та світової науки, були покладені в основу фундаментальних лексикологічних праць, потужних лексиконів, лінгвістичних енциклопедій та інших праць з чіткою системою диференціації предметних розділів і підрозділів. Чи маємо ми в Україні якісь вагомні досягнення в цій галузі? Якісно новий етап в цій царині розпочався після встановлення української державності, коли наша наука зробила вагомий внесок в окремі розділи загальної лінгвістики. Проте час ставить нові вимоги. Наука наближається до духовності, зокрема у тих питаннях, де вона безсила сама розв'язувати важливі питання. Сьогодні в Європі та в світі відбуваються процеси пізнання і освоєння нових напрямків в лінгвістиці, відповідно до об'єктивних закономірностей всього розвитку. Враховуючи тенденції розвитку, маємо всі підстави зосередити увагу на перспективах лінгвістичних процесів для їх системного, а не хаотичного вивчення.

Минулий період характеризувався появою нових напрямків науки, стрімким розвитком практичної термінології, появою великої кількості науково-технічних термінів, пошуками міжнародних лінгвістичних контактів, використанням порівняльного методу та його варіантів, типологічним підходом до лінгвістичних явищ тощо.

Проблема розвитку лінгвістики у новому тисячолітті буде мати скоріше практичне, ніж теоретичне значення. Людина не може впливати на об'єктивні процеси, а лише на їх прискорення або сповільнення, залежно від прискорення чи сповільнення обставин, за якими вона спостерігає.

Нове тисячоліття висуває нові завдання перед лінгвістикою. Сьогодні спостерігаємо значні зміни у прикладних можливостях лінгвістики з використанням комп'ютерних технологій, відео- та аудіотехніки, інтернету, іншого електронного зв'язку.

Розглянемо деякі досягнення і перспективи окремих розділів лінгвістики, а саме – соціолінгвістики, етнолінгвістики, психолінгвістики, комп'ютерної лінгвістики, лінгвістики аналізу тексту, порівняльного дослідження мов, науково-технічної термінології, лексичних (термінологічних) запозичень, співставної фразеології, лексикографії, лінгвістичної освіти, методів лінгвістичних досліджень, формування "ідеальної мови", філософії мови, лінгвофутурології тощо.

Один із розділів лінгвістики, що з'явився внаслідок пріоритетних тенденцій розвитку, які проходять у багатьох мовах – це *соціолінгвістика*. Вона ґрунтується як на мовних, так і на соціальних законах, на існуючому мовно-інтелектуальному поділі відповідно до існуючого природнього суспільного поділу людей, їх бачення, трактування та оцінки духовних та матеріальних цінностей.

Соціолінгвістика, починаючи від 1952 р., коли вперше її проблеми стали об'єктом наукового дослідження Г.Коурі, набуває щораз виразніших контурів наукового і прикладного зацікавлення. Вона, будучи одним із магістральних напрямків мовознавства, узалежнюється своєю специфікою від соціальних, суспільних, побутових обставин, в яких перебуває той чи інший носій мови, і які впливають на звуковий образ слова та його мовленнєвий вислів. Отже, тут мовленнєвий варіант залежить від соціальних процесів, що проходять у кожний часовий і обставинний період. Тобто, ці процеси великою мірою будуть регулюватися соціальними, політичними та ін. чинниками. Дальші перспективи соціолінгвістики будуть залежити від реальної участі кожного носія мови у суспільних, наукових чи інших процесах, коли певне соціальне угруповання буде зберігати свій власний стиль з його особливостями форми мовленнєвого вислову, його пріоритетного використання певної словесної одиниці.

В основу функціональної суті соціолінгвістики сьогодні покладене диференційоване сприйняття мовного структурування суспільної громади, народної спільноти з її особливими нюансами менталітету. З бігом часу, при утвердженні демократичних, отже і соціальних вартостей (побутово-життєвих, ділових, громадських, творчих тощо), взаємостосунків носіїв певної мови, соціолінгвістика буде втрачати свою дослідницьку гостроту через зникнення реальних джерел. Сфера її діяльності буде перенесена скоріше на предмет історичного зацікавлення. Проте сьогодні і найближчим часом вона (соціолінгвістика) буде набувати феноменальних властивостей для майже кожної національної мови, зокрема кожної її лексичної системи і підсистеми.

На перший погляд може видатися, що соціальна лінгвістика охоплює також питання стилістики. Проте між цими двома напрямками лінгвістичного дослідження існує суттєва різниця, яка вимагає чіткої диференціації і, на жаль, ще не висвітлена в теоретичних працях. Сферою дослідницького зацікавлення цих двох напрямків є спільний підхід до розгляду мовного об'єкту, однак методи підходу є докорінно відмінними. Стилїстика займається питаннями переважно літературних стилів, а не соціальних проблем. У стилістиці передбачаються також значні зміни. Як відомо, стилісти "визнавали" наявність особливого індивідуального стилю лише у видатних письменників (поетів), сьогодні це поширюється також на видатних науковців. Наші спостереження в галузі стилістики наводять нас на думку чи навіть переконують нас в тому, що насправді кожна людина має свій власний неповторний стиль висловлення думки (письмово чи мовленнєво). Як немає двох людей, абсолютно схожих один на одного, так і немає тотожних індивідуальних стилів мовлення. Отже, до проблеми дослідження узагальнених правил мови долучиться проблема мовного стилю окремо взятого носія мови з його природними особливостями.

Соціолінгвістика тісно пов'язана з *етнолінгвістикою*, яка також з погляду на розвиток національних мов вже сьогодні та у майбутньому буде об'єктом дослідницького зацікавлення принаймні на історичному та функціонально-словотворчому (термінотворчому) рівнях. Ніхто з філологів, зокрема лінгвістів, не може заперечити тісної взаємодії мови, зокрема лексики, з історією, з широкою сферою культурного розвитку народу, з етносом,

що є і буде важливим джерелом поповнення мови власною лексикою. Розвиваючи це питання, зауважимо, що звернення до етносу сприяє глибокому розумінню структурної та семантичної сутності слова. Більше того, можемо стверджувати, що етнолінгвістика дає змогу визначити і оцінити часовий ступінь національного колориту, закладений в суті слова, що має важливе значення для визначення особливостей побуту людини, її культурного статусу, традицій та менталітету як загалом, так і на окремих етапах виникнення.

Роль етнолінгвістики не може бути переоціненою також при визначенні “ваги” відповідних лексичних запозичень, що поповнюються з джерел іншомовної, народної скарбниці. В цьому випадку доцільно враховувати не лише “корелятивні номінації у різних мовах, але і специфічні етнічні детермінативні компоненти” семантики слова.[1, с.349].

Тобто етнолінгвістика, як і соціолінгвістика, психолінгвістика, математична лінгвістика та інші підрозділи, що існують автономно, є водночас дуже близькою до етнографізму (зокрема, при відтворенні побуту, звичаїв, обрядів, хатньої обстановки людини, її одягу, страв, пісень тощо).

На перший погляд може видатися, що наприклад, *психолінгвістика* виконує переважно суб’єктивні функції, допомагає визначити ступінь розвитку інтелекту людини шляхом розширення лінгвістичних тлумачень слова і мови загалом. Проте, знаємо багато прикладів протилежної дії, коли, як це ми можемо спостерігати деколи у мові радіо і телебачення, мова засмічується різними ситуативно “фальшивими” лексичними одиницями, які не відповідають етичним нормам використання мови. У такому випадку спостерігаємо певне протиріччя між психологічними і етичними правилами.

Майбутнє розвитку *комп’ютерної лінгвістики* в рамках прикладної лінгвістики та її підрозділів дає підстави стверджувати про стрімкі тенденції її розвитку. Вона вже сьогодні перебуває в полі зору багатьох як зарубіжних, так і наших дослідників науково-технічної сфери, де вона пов’язується із психологією, логікою, статистикою, перекладознавством, філософією, літературознавством, літературою різних жанрів тощо. Можемо констатувати, що пріоритетними підрозділами комп’ютерної лінгвістики будуть надалі:

- технологія електронно-словникових комплексів;
- удосконалення технології програмного забезпечення та комп’ютерних систем;
- дальша співпраця лінгвістів, зокрема лексикологів з фахівцями сфери електроніки, лазерної техніки тощо.

Особливо перспективним завданням, можна сподіватися, буде у майбутньому спрямування наукових зусиль на формування “електронного інтелекту” (згадаймо про існуючого вже сьогодні “шахового партнера”, електронного одно- і кількомовного текстового перекладача тощо).

Кожна нація буде виробляти певні інтелектуальні цінності [2, с.16-27], виражені багатством своєї мови, відповідно до власних духовних, наукових, інтелектуально-стратегічних і культурних можливостей, буде вносити їх у світовий інтеграційний фонд, у вседоступний “світовий банк інтелекту”.

Аналіз слова буде далі удосконалюватися. Основою лінгвістики є слово з усіма його характерними ознаками – семантикою, граматичною структурою, фонетикою, естетичним відчуттям, закладеним у формі слова, правописом, етимологією. Слово як конгломерат відображення багатства людської думки, що формувалася віками і сьогодні є в стадії подальших поступових процесів, щораз більше втягує до своєї функціональної орбіти інші науки – психологію, логіку, історію, кібернетику. Тому набуває великого значення

лінгвістичний аналіз тексту, який не може бути самоціллю навіть при розгляді на чисто теоретичному та навчальному рівні. Є всі підстави стверджувати, що лінгвістичний аналіз тексту буде спрямовуватися на такі форми дослідження: а) опосередковане удосконалення мови загалом та її окремих розділів, б) удосконалення лексики в естетичному розумінні, а через лексику – удосконалення мови для можливості її кращого використання в різних комунікативних аспектах, передовсім у мовленнєвому, письмовому та електронному вираженні. У всіх цих варіантах функції слова воно покликано передати відповідне поняття – лаконічно, образно, “гарно” (тобто естетично), а при перекладі – бути здатним передати відчуття висловленої думки, відтворити атмосферу тексту-оригіналу – цілого, уривка, звороту, слова.

І нарешті, для формування і розповсюдження у мові естетично і семантично повноцінних і повнозвучних слів, висловів, певних словесних комплексів, перевагу треба надавати таким лексичні одиницям, які точно передають думку носія мови.

Лінгвістичний аналіз буде правдоподібно спрямовуватися одночасно на вилучення з мови невдалих лексичних одиниць і словосполучень. Цей аналіз – як науково-дослідницька праця, що проводиться не лише на “полігоні” власної мови, але і на основі іншомовної фахової текстуальної літератури, концентрувався би не тільки на її позитивах і негативах при розгляді явищ у порівняльному аспекті, а і (зрештою – в першу чергу) – на удосконаленні процесів розвитку кожної національної мови.

Додамо до цього, що саме лінгвістичний аналіз тексту, пов’язаний із лінгвістичним методом зворотного аналізу, дозволяє нам робити деякі наукові передбачення стосовно розвитку певних лінгвістичних напрямків, про які мова була вище. Питання лінгвістичної футурології, зауважимо при цій нагоді, (цей термін в такому варіанті вживається тут вперше) сягає у дуже давні часи, зокрема в античний період.

Не можемо оминати тут також такого важливого питання, як *порівняльне дослідження мов* – метод, який сьогодні розвивається у різних його формах, таких як контрастивний, зіставний, співставний та інші методи (аналізи).

Співставлення (зіставлення) лінгвістичних явищ на рівні їх аналізу має сьогодні і ще більшою мірою у майбутньому широкі перспективи. Цей процес охоплює лексичні одиниці, фразеологізми, мовні форми і категорії та смислові зв’язки, які існують між об’єктами співставлення і виражені у їх конституюючих (спільних) системах, підсистемах і мікросистемах.

За основу лінгвістичного співставлення взяті фактори тотожності і відмінності (інтеграції та диференціації) та інші ознаки зіставлення.[3, с.6]. Співставний аналіз, хоч і має обмежену сферу застосування [4, с.7], призводить до глибокого пізнання граматичних і лексичних явищ через можливості виділення диференційованих мовних систем – граматичних парадигм, лексико-граматичних груп, синонімічних рядів, антонімічних пар тощо.

Функціональні перспективи визначаються при міжмовних співставленнях і при зіставленні граматичних категорій слова, відмінності і спільності власномовних словотворчих елементів та ін.

Метод зіставлення вказує на функціональні перспективи у використанні його при міжмовних співставленнях, які стосуються навіть неспоріднених мов. Це не значить, що так можна буде створити якусь загальну міжмовну систему принаймні у найближчій перспективі. Це підтверджує типологічне дослідження окремих і загальних мовних явищ [5, с.3–122].

Сьогодні можемо впевнено констатувати, що у майбутньому порівняльне дослідження мов у всіх формах його вираження має значні перспективи.

Праці у сфері *науково-технічного терміна*, який, без сумніву, буде об'єктом фахових зацікавлень, передбачають новий підхід до якісної (естетичної, семантичної) характеристики та відповідного трактування його в межах словникового складу. Це стосується також процесів взаємодії терміна із загальноновживаним словом, способів структурування, впорядкування універсальної термінологічної системи, співставлення запозичених та власномовних елементів терміна та ін.

Розширення сфери способів термінотворення та вживання термінів науково-технічних галузей в їх різновидному багатстві з метою передачі у фаховій науковій мові преціозних нюансів явищ та процесів буде вимагати більше уваги до використання терміносполучень та фразеологічних і термінологічних зворотів з науково-технічної сфери.

Термінотворення буде продовжуватися у майбутньому ще й тому, що науковий стиль напористо “вдирається” у загальноновживану мову і щораз успішніше асимілюється там, зберігаючи свої основні характеристики. Водночас естетично повноцінне, раціонально привнесене термінологічне багатство збагачує фахову мову, змінює її комунікативно, функціонально, стилістично та інтелектуалізує її.

Процес взаємодії загальноновживаного слова і терміна як у фаховій літературі, так і в белетристичній літературі, відкриває у майбутньому багато пошукових перспектив. Звідси виникає потреба дослідження інтеграційних міжмовних процесів. Питання структурно-семантичного статусу терміна вимагає лексикологічного розгляду. Як відомо, основними ознаками терміна є однозначність, лаконізм, чіткість структурно-семантичного вмісту, відсутність омонімії та експресивного забарвлення. Все ж термін виявляє тенденцію до набуття деяких характеристик, притаманних загальному слову, напр., наявності емоційно-експресивного забарвлення. [6, с.21; 7]. Для прикладу назвемо такі слова, як “Feuerwehrmittel” (протипожежні засоби), “Tschornobyiltragodie” (Чорнобильська трагедія), “Atomkraftwerk” (атомна електростанція), “експльозія” тощо. Застановимося на хвилину: чи не викликають у людини, зокрема науковця, згадані слова певних емоціональних почуттів?

Слова-професіоналізми, що близькі до термінів, часто зберігають експресивність – це підтверджується також на теоретичному рівні [8, с.155].

Уніфікація термінологічного багатства висуває питання консенсусу усіх його характеристик, що є важливою основою для створення семантичних багатомовних словників “Слово-терміноелементи (афікси, корені) – грецького, латинського, англійського, французького... походження”. Опрацювання такої теоретично обґрунтованої праці, призначеної для функціонального використання, може бути основою для практичного формування термінографії з її роздрібленими, часто неуніфікованими засадами (це стосується структури словникової статті, узагальнення системи градації синонімів, орфографії запозичених термінів, правил тлумачення термінів тощо).

Проведений нами синтез деяких опублікованих та пропонованих для публікації термінологічних словників, складених з врахуванням досягнень вітчизняної та зарубіжної лексикографії, наштовхує нас на думку про доцільність та потребу такої праці у майбутньому, зокрема, для використання її для міжмовних запозичень. Це, можливо, найближчі перспективи на окремомовному та загальнономовному рівнях. Питання набуває особливої ваги через потребу в уніфікованому комп'ютерному галузевому багатомовному науково-технічному словнику для широкого користування.

У галузі *співставної фразеології*, що у міжлінгвістичних зв'язках (мовних, літературних, культурних) було об'єктом досліджень у ХХ ст., як на міжлітературному, так і на перекладацькому рівнях, виявляються тенденції до поширення на інші сфери, зокрема сферу науково-технічної фразеології.

Співставлення фразеологізмів проводилося на матеріалі літературних текстів. Науково-технічні тексти, в яких використовуються фразеологічні звороти, що також впливають на стилістичні, лексичні (термінологічні), граматичні особливості тексту, як правило, не розглядалися. Є підстави стверджувати, що тут відкривається у майбутньому великий пласт дослідницької праці. Такі звороти, як “In Betracht nehmen”, “In Betrieb setzen”, “Acht geben” та інші стали фразеологізми будуть і надалі об'єктом дослідницького зацікавлення, зокрема на рівні пошуків аналогів та відповідників при перекладі наукового тексту з однієї мови на іншу (із використанням електронних засобів).

У дослідженні фразеології виникає потреба застосування нових методів співставлення таких одиниць як у межах однієї мови, так і на рівні двох та більше мов, що буде сприяти водночас удосконаленню програм багатомовного перекладу [9, с.375]. При таких співставленнях вимагається враховувати: 1) базу для співставлення, 2) єдиний методичний підхід, 3) єдину постановку питання, 4) однорідний стилістичний характер речення, тексту, літератури тощо.

Об'єктивно існуючою проблемою є багатовекторна оцінка *лексичних (термінологічних) запозичень*, яка має загальнолінгвістичне, міжмовне значення і залежить від розвитку наукових, економічних, політичних та інших сфер.

Наявність у кожній мові іншомовних запозичень є закономірним явищем. Поява науково-технічних понять далеко випереджує лінгвістичні можливості кожної мови у забезпеченні їх реалізацією термінологічного поля. Також тенденція до створення власномовних еквівалентів має і буде мати широку лексикографічну підтримку, як це відбувалося у минулому. Вона буде набувати ще більшої актуальності у зв'язку з подальшою диференціацією науково-технічних напрямків та формуванням нових галузей на стиках наук. Проте визначення пріоритетів функціонування іншомовних запозичень щодо власномовних стане в подальшому, на думку деяких дослідників [9, с.375], одним із найскладніших питань у практиці термінологічної роботи. Проте уважний погляд на це питання з врахуванням щораз тісніших міжнародних наукових контактів дозволяє нам прогнозувати перебіг процесів у сфері запозичень.

У німецькій мові запозичення існують на рівні власномовних еквівалентів. В українській науковій мові продовжується впровадження іншомовних запозичень, оскільки відстає праця над власномовними уніфікованими термінологічними відповідниками через відсутність всеукраїнського термінологічного координаційного центру. Такий центр зараз створюється при Національному університеті “Львівська політехніка” у формі Асоціації лінгвістів України як частини Міжнародної асоціації лінгвістів, до завдань якої входить уніфікація термінології (сподіваємося, що нарешті буде повернуто українській мові, серед інших, дзвінка “г” у старогрецьких запозиченнях).

Перекладознавство як теоретична наука і тим більше як практична творча галузь набуває також пріоритетного міжмовного значення. Ця сфера, хоч “стара як світ”, щойно тепер поставлена на наукову основу, теоретично відкривши широкий шлях до створення наукових засад перекладницького мистецтва [10]. Переклад важливої літератури є одночасно надбанням власної культури.

На прикладі давньої української літератури бачимо важливе культурно-освітнє і духовне значення перекладів. (Назвемо “Збірник Святослава”, написаний 1073 р., який був перекладений з болгарської мови, проте вважається великим надбанням власної літератури. Те саме стосується граматики “О осми частех слова”, що була перекладена з старогрецької тощо). Практичне міжмовне перекладознавство збагатилося численними працями, що стали надбаннями національного перекладознавства.

Під впливом перекладу збільшується також лексичний фонд мови, удосконалюється семантика слова тощо. Цей процес буде викликати у майбутньому щораз більше дослідницьке зацікавлення. Водночас маємо всі підстави стверджувати, що переклад електронними засобами при попередньому опрацюванні відповідних програм буде поширюватися як на наукову, так і на художню літературу. Для комп’ютерного перекладу будуть удосконалюватися відповідні електронні словники, словникові комплекси та програми обробки і корегування тексту з метою відтворення не лише значеневого нюансу слова, але і речення та тексту загалом. Оскільки машина не розрізняє формальних характеристик слова і терміна, то при відсутності відповідних власномовних термінів може використовуватися оригінальний запозичений термін (переданий транслітерацією – засобами власної мови) або його описове тлумачення. Не виключена також форма калькування слова (терміна).

Не можемо оминати в даній праці також питання перспектив лексикографії. Вже починаючи з другої половини ХХ ст. *лексикографія* (словництво) набула широкого розвитку в Європі, де переклад науково-технічного, фахового тексту та пов’язане з ним порівняльне вивчення сучасних мов спричинили появу словників з різних наукових сфер. Сьогодні вже маємо функціональні “Програми-перекладачі”, що застосовуються при наявності електронного словника навіть у персональному комп’ютері [11, с.119].

Універсальний словник, який міг би використовуватися для праці з багатофаховими такстами, може з’явитися вже у недалекому майбутньому. Вже сьогодні передбачено оптимізувати вузькофахові електронні словники, призначені для автоматичної трансляції тексту. Удосконалення буде проходити як у сфері термінологічних систем, так і підсистем, забезпечених попередньо зафіксованими відповідними глосарами, індексами ключових слів та опорних слів, словниками-мінімумами, фаховими словниками, енциклопедіями, лексиконами, включаючи їх застосування в інтернеті. Проте проблематичним питанням залишається ще багатопрофільний фаховий (в далекій перспективі – загальнономовний) словник, до якого, у зв’язку з виникненням нових понять увійдуть лексичні одниниці з новими позначеннями, новим смисловим звучанням, що виникає на базі старих позначень (із зазначенням фахового напрямку їх вживання). Можна передбачити також певні технічні удосконалення при впровадженні у словники системи синонімів або їх власномовних еквівалентів.

Розглядаючи перспективи розвитку лінгвістики, не можемо не торкнутися також *проблеми розвитку освіти* майбутнього, оскільки саме освіта має викликати у людини творчі інтереси і накреслювати програмні, перспективні напрямки.

Виникнуть і, мабуть, широкого розвитку набудуть нові напрямки комп’ютерної лінгвістики, які будуть використовуватися в системі освіти, про що вже згадувалося вище. Отже, і підготовка відповідних фахівців буде вимагати нових підходів. Перспективи розвитку школи і бібліотек будуть пов’язуватися з комп’ютеризацією, інтернетом тощо. Банки книжкового бібліотечного багатства будуть обладнуватися перекладною електронною системою на базі провідних мов світу. Тут же (тобто, у банку пам’яті)

набудуть поширення каталоги і анотації книг, тематичні каталоги. Є підстави стверджувати, що зазнає докорінної перебудови сучасна форма освітянського процесу з розвитком електронно керованого навчання. Проте залишиться ще надовго початкова традиційна система освіти, в якій більшої ваги буде набувати виховний процес та привиття навичок навчання і праці, перші спроби сприйняття краси світу та довкілля. У ВЗО більшого значення набудуть лабораторні роботи для набуття практичних та теоретичних навичок праці і, очевидно, консультаційна і екзаменаційна форми для визначення кваліфікації фахівця. Кожний, хто оволодів програмою певного етапу освіти, зможе піддати себе випробуванню для отримання чи підтвердження (сертифікату) відповідного ступеня.

Також *методи лінгвістичних досліджень* не можуть залишатися у статичі. Процес синтезу багатомовних здобутків, початий у багатьох розвинених країнах, та формування їх у певну удосконалену лінгвістичну систему, буде продовжуватися і надалі, зокрема, на основі тих національних мов, де цей процес перебуває щойно на етапі розгортання праці або на стадії освоєння. На наступному етапі можна передбачити реалізацію тенденцій до інтеграційних, синтезуючих дослідницьких робіт створенням спільномовних лексиконів – як національномовних, так і міжмовних.

Удосконалення засад прикладної лінгвістики – питання, яке буде мати важливе значення у національній і загальній лінгвістиці – приведе до створення основ, потрібних для складання програм дво- і більшемовного перекладу: а) художньої літератури, б) наукового тексту, в) патентної літератури, г) реклами, д) індексів скорочень тощо.

Не можемо обійти також такого важливого питання теоретичної лінгвістики, як перспективи *формування "ідеальної мови"* [12, с.12], (тобто проблеми дальшого удосконалення будь-якої національної мови, – створення універсальної (також – відносно), досконалої національної мови, яка, за визначенням Умберто Еко [13], відповідала б інтересам всього народу і функціонально, комунікативно, естетично збагачувала б усі сфери суспільного, наукового, культурного, виробничого розвитку – як окремого члена суспільства, так і всього народу.

“Ідеальна мова” формуватиметься принаймні на трьох рівнях розвитку:

- а) вже згаданому національному лексико-граматичному рівні,
- б) стилістичному рівні з врахуванням національно-мовних стилістичних засобів, коли основна увага буде зосереджена на загальному, універсальному стилі мови, доступному усім соціальним верствам національного угруповання,
- в) на міжнародному рівні з врахуванням спільних лексичних та граматичних елементів мови у їх перспективному баченні та з врахуванням мовно-історичних здобутків.

Названі вище процеси будуть спиратися на основні положення *філософії мови*. Отже, побіжно звернемося ще до цього важливого питання, оскільки основні філософські положення вже добре відомі у лінгвістиці. Зазначимо, що у цій сфері можна передбачати методологічні удосконалення, застосування індуктивного та дедуктивного методів для пізнання мовних явищ і використання їх у прикладних та інтеграційних лінгвістичних дослідженнях з врахуванням розвитку, зміни лексичних явищ, взаємодію їх з іншими явищами. Можна передбачати тенденцію до пізнання нових міжмовних зв'язків через порівняння аналогів, а також відношень мови до мислення і мислення до мови. Мова зможе виступати об'єктом і водночас функціональним полем для встановлення різного ступеня гносеологічної і лінгвістичної зумовленості об'єкта мови як системи та її розділів. Діапазони об'єктивних і суб'єктивних спостережень на цій ниві наукової праці є насправді невичерпними.

У зв'язку з питаннями філософії мови не можемо не торкнутися ще однієї проблеми, яка, поза усякими сумнівами, буде в центрі уваги не лише філософії, але й естетики, логіки, психології, моралі і лінгвістики. Маємо на увазі проблему інтелекту мови, інтелекту слова. Ми вже розглядали це питання на сторінках попередніх праць [14, с.77–80]. Нагадаємо, що ця проблема має свої об'єктивні генетичні і духовні корені. Не завадить нагадати при цій нагоді відому біблійну мудрість: “насамперед було слово”, “споконвіку було слово” [16, с.113]. На переломі минулого століття О.Потебня збагатив світове мовознавство новими працями [15, с.31]. Він виходив з того, що слово є засобом створення думки, а мова є засобом людської діяльності, вкладаючи у слово творчий смисл. Думка зводиться до того, що “слово є художнім твором”. Такою тезою відкривається насправді могутній пласт дослідницьких роздумів в галузі філософії мови і, зокрема, у галузі лінгвістики. Розвиваючи цю ідею, враховуючи сучасні мовні процеси, наявність стилю художньої літератури і стилю наукової літератури, маємо змогу “заглядати” у внутрішній бік слова (терміна). Отже, маємо підстави говорити про зовнішній і внутрішній (інтелектуальний) бік слова (терміна). Коли говоримо про інтелект слова і інтелект мови, маємо на увазі вагу внутрішнього боку слова, виразу, сентенції, навіть реклами, якщо вони відповідають етичним нормам загальнолюдського сприйняття. Бо коли навіть досконала мудрість, закладена у слові чи словесному вираженні повторюється безліч разів, вона втрачає свою повчальну чи пізнавальну силу, ба навіть стає завадою, має негативний вплив, як це бачимо інколи у радіо- і телерекламах. Перед дослідниками в сфері інтелекту мови є важливі завдання, тим більше, що ця проблема буде завойовувати щораз ширшу сферу удосконалення людської думки, зокрема застосування інтелектуальних здобутків у нових технологіях найновішої електроніки (напр., при створенні універсального портативного інформативного апарату “Інтелект”).

Футурологічна лінгвістика, основана на наукових прогнозах, має також немалі перспективи. В тезисній формі їх можна так сформулювати:

а) на основі вивчення попереднього розвитку лінгвістичних процесів (застосування методу зворотного аналізу) можна накреслити майбутні процеси на рівні наукового передбачення:

б) через вивчення лінгвістичних явищ, через виникнення новопояв, зокрема в галузі лексикології (словництва тощо) можна прогнозувати навіть деякі суспільні процеси, що можуть виникати у майбутньому,

в) на основі появи нових лексичних одиниць можна передбачити подальший розвиток і зміну структури мови,

г) вивчення спільних мовних явищ, наявних у групах мов, може послужити основою для впливів та взаємовпливів, що будуть проходити у міжмовних зв'язках, зокрема – через іншомовні запозичення.

Зазначимо, що цей процес поширюється не лише на питання лінгвістики.

Отже, сучасні досягнення в лінгвістиці ставлять вже сьогодні принаймні дві важливі проблеми: по-перше, прикладення наукових зусиль для синтезу досягнень минулого і створення наукової системи, побудованої на багатогранній лінгвістичній стратегії. По-друге, вже у минулому столітті відомий львівський вчений проф. М. Рудницький зауважив, що ми, наприклад, маємо багато нагромадженого матеріалу, але не маємо узагальнень. Тут варто нагадати, що на цій ниві – синтезу лінгвістичних досягнень – мають значні успіхи німці, французи, англійці. Такі дослідження починалися нами у співпраці з лінгвістами Ягеллонського університету, проте з незалежних від нас обставин праця була відкладена.

Сьогодні наша вітчизняна лінгвістика може похвалитися хіба лише частковими дослідженнями. Вони є важливими і потрібними, проте це тільки певний етап довгого розвитку. Це як урожай, що його залишили на стерні або деталі механізму (автомобіля, літака чи космічного корабля), які не змонтували у єдину конструкцію, призначену для певної мети. Як розв'язали ці питання, наприклад, німці? Щоби здійснити такий стратегічний задум в лінгвістиці, вони на високому науковому рівні залучили до спільної праці близько 500 провідних німецьких лінгвістів і спільно виробили стратегію та концепцію праці (не оминули нікого з відомих лінгвістів). Результатом цієї співпраці став LGL (Lexikon Germanischer Linguistik, 1980), який періодично перевидають, відповідно удосконалюючи. Ця книга є стратегічним проспектом у лінгвістиці (усіх її підрозділах), отже, мовні проблеми не викликають дискусійної гостроти.

Підсумовуючи питання про деякі аспекти сучасних і накреслення майбутніх процесів у розвитку лінгвістики, що є результатом не лише вивчення сучасного стану національної науки, результатом власних наукових спостережень, опертих на метод зворотного аналізу, але і результатом вивчення здобутків деяких лінгвістичних шкіл заходу; зазначимо, що розглянуті прогнози розвитку лінгвістики не виходять за межі можливого і раціонального. Вони, будемо сподіватися, послужать процесам наукового накреслення перспективних завдань.

1. Маймонова С.К. Етнокультурна лексика як об'єкт лексикографії. – Вісник ДУ "ЛП", № 402. Львів, 2000.
2. Леуцук Т. В царині мовного інтелекту. Львів, 1998.
3. Ф. Де Сосюр, Райхштейн А.Д. Сопоставительный анализ немецкой и русской фразеологии. М., 1980.
4. Леуцук Т. Типологія термінологічних підсистем. Львів, 1999.
5. Леуцук Т. В царині мовного інтелекту. Львів, 1994.
6. Savory Th.H. The language of science. Its growth character and usage. L.A. Deutsch. Ltd, 1953.
7. Старовойт Ю. Обережно – термінологія. – Вісник ДУ "ЛП", № 402, 2000.
8. Онуфрієнко Г. Синтагматичні властивості гібридних дереватів у правничій термінології. – Вісник ДУ "ЛП", № 402. Львів, 2000.
9. Зорівчак Р. Реалії і переклад. На матеріалі англomовних перекладів української прози. Львів, 1989.
10. Кульчицький І, Костирко В. Укладення словників за технологією лексикографічної бази даних. – Вісник ДУ "ЛП", № 402. Львів, 2000.
11. Eco Umberto. Die Suche nach der vollkommenen Sprache. Munchen, 1944.
12. Леуцук Т. Інтелектуалізуюча роль греко-латинських лексичних запозичень в германських мовах. – Вісник НУ "ЛП", № 381. Львів, 2000.
13. ПотєбняА.А. Из записок по теории словесности. Харків, 1905, с.31.
14. Новий завіт. Євангеліє від Йоана. Ukrainian Bible 63 Dc. United Bible Societies. 1991.